

DOSYA/DERLEME**İŞSİZLİK ÜZERİNE...**

Yüksel AKKAYA*

Çok ilgisiz gibi görünse de işsizlik ile veba arasında büyük benzerlikler vardır. Hem nedenleri hem de sonuçları açısından. İşsizliği iyi anlayabilmek, sonuçlarını değerlendirebilmek için önce vebayı bilmek ya da hatırlamak gerekiyor. Tıbbın "ruhsuz", toplumsal yaşamdan kopuk tanımlar içeren sözlüklerine bakıldığında genellikle veba şöyle tanımlanır: "Veba, bulaşıcı ve öldürücü bir hastalıktır. Pis ve güneş girmeyen yerler veba için en uygun ortamlardır. Yapılacak ilk iş hastayı tecrit etmektir. Bugün için önemi kalmayan ve eski devirlerde olduğu kadar çok görülmeyen bu hastalığın tedavisi için geç kalmadan sağlık kuruluşlarına haber vermek gerekir".

Oysa, veba bir hastalığın ötesinde, etkileri açısından toplumda çok daha farklı şeylere işaret eder. Veba çok korkulan ve asla yakalanılmaması gereken bir hastalıktır. Bu hastalık insanlarda yaşamlarının sonunun geldiği düşüncesini yaratır. Böyle olduğu için, hastalığa yakalanmamak, hastalıktan kurtulmak için hastalananlardan uzak durulmaya, onlardan kurtulunmaya çalışılır. Bunun için hastaların toplandığı büyük karantinalar oluşturularak onlar toplumdan tecrit edilerek, daha hızlı bir ölüme terk edilir. Tıpkı bugünkü F Tipi Cezaevleri gibi. Hastalananlar mağaralara, hücrelere kapatılıp, ölüme terk edilirken, yaşama isteklerini içeren acı dolu iniltileri doğayı sarsarken, sağ kalanlar kendilerini kurtardıklarını düşündüklerinden bu iniltilerden sarsılmazlar! Yüzyıllar önce, girdiği her yerde büyük kırıklara yol açan, bazen nüfusun yarısını, bazen üçte

ikisini, bazen de tamamını yok eden vebanın toplumda yarattığı dehşet duygusu ve korkusu hiç unutulmadı. Veba onları yok etmeden, onlar veba tehlikesini yok etmek için, ya kendilerini kapattılar, aynı anlama gelmek üzere tecrit ettiler ya da hastalar ile birlikte tehlike potansiyeli taşıyan hastaları tecrit edip, ulaşılmaz yerlere kapatıp, ölüme terk ettiler. Kuşkusuz, kurtulmak uğruna.

Veba karşısındaki çaresizlik, insanları en acımasız ama en kolay yola itti. Bu büyük korku ile her şey vebalaştırıldı. Emekçiler için veba korkusu işsizlik ile çalışma yaşamında korkunç bir hal aldı. Her işsiz kalmış işçi ya da hiç işe başlayamamış olan işçi bir başkasının vebası olurken, vebadan kurtulmak isteyen işçiler sınıfdaşlarını vebadan kurtulmak adına karantinaya alıp ölüme terk ettiler. Vebanın kara ölümü kendi kapılarını çalınca kadar, yaptıkları yanlış da anlamadılar... Vebanın kara ölümü, toplum için işsiz kalma korkusunun kara ölümüne dönüştü. Hastalık bu kez işsizlik ve yoksullaştırma kaynaklı idi. İşsizlik, bir vebanın kara ölümü gibi işçi sınıfının üzerine çökerken, yoksul kalma korkusu ile yaratılan duygu adeta bir veba hastalığı korkusudur! Bu nedenle, işsizliği anlamadıkça, sonuçlarını da anlamak mümkün değildir. Zira, işsizlik olgusu basit bir emek piyasası sorunu değildir. Etkisi ve sonuçları itibari ile yarattığı yıkım görünenden daha büyük ve daha etkileyicidir.

İşçi sınıfını sınıf yapan ve sınıf bilinci edinmesinde etkili olan en önemli araç mücadeledir, eylemdir. İşsizlik politikasının da temel amacı, felsefesi işçi sınıfını bu mücadele ve eylem yeteneğinden yoksun bırakmaktır. Bir veba olarak işsizlikle tanışan işçiler, korsakof-işçiye dönüştüğünde belleksizleşir, sermayenin iktidarını rahatlatır, pekiştirir. Kapitalist sistemin kendisini özüne

*Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü

uygun olarak yeniden restore edebilmesi için işçi sınıfını kütleli olarak teslim alması, bunun için de belleksizleştirilmesi ve kendisine olan güvenini kırması gerekir. İşsizlik korkusu bunun en büyük yöntem ve araçlarından biridir. İşsizlik ile birlikte, büyük bir korkuya kapılan işçi kütlesi, önce belleksizleşir, bildiği her şeyi unuttur, sonra soyutlama yeteneğini yitirip, günlük düşünmeye başlar. Kuşkusuz, bütün bunlar da bir sınıf olarak hareket edebilme yeteneğini köreltir. İşçi kütlesi, birer korsakof-işçi toplamından oluştuğu için, bellek bozukluğu ve soyutlama yeteneğini kaybetmesine bağlı olarak, düşünme yeteneğinden yoksun olarak dikkatini de kaybeder, istemeyi, soru sormayı unuttur, adeta iradesiz bir canlı varlığa dönüşür. İşsizliğin yarattığı korsakof-işçi, bozulmanın, çürümenin, kimliksizleşmenin, karaktersizleşmenin, yabancılaşmanın bir örneğini oluşturur. Örneğin, KİT'lerde, sendikalaşmadan çalışmayan, çalışma koşullarının kötüleşmesine izin vermeyen, asgari ücretin birkaç katı ücret verilmemesine rıza göstermeyen bu korsakof-işçiler, birden asgari ücrete, uzun süreli çalışmalara, düşük ücrete, kötü çalışma koşullarına rıza gösterirler. Bu işçiler özelleştirilen KİT işletmesinde kendisinin değil de arkadaşının işten çıkarılmasına dua ederler. İşsiz kalmamak için işçi arkadaşları aleyhinde muhbirlik yapmayı, onlarla dayanışma yerine, rekabet etmeyi bir "erdem" bilirler. Böylece, korsakof-işçi sınırlarını zorlayarak, bir üst rütbeye, panoptik-işçiye terfi ederler. Bu kez, sadece diğer işçilere değil, kendisine de ihanet ederler. Zira, birer panoptik-işçi olarak işveren çok işveren olmuşlardır, ya da daha yaygın bildik bir deyimle, kraldan çok kralcı olmuşlardır. Özelleştirme ile birlikte işsizlik korkusu ile korsakof-işçilikten panoptik-işçiliğe terfi eden bu işçiler artık kapitalist sistemin istediği işçi tipini oluştururlar. Bu işçi tipinin ne denetlenmeye, ne de yönetilmeye ihtiyacı vardır. İşverenin beklediği her şeyi, içselleştirmiş bir işçi olarak en iyi bir şekilde yerine getirmeye çalışır. Bu işçi ne mesai saatlerini aksatmaya çalışır, ne işten kaytarmaya çalışır, ne verimsiz çalışmak için çaba gösterir; tersine bütün bunları en iyi yapmak için çaba gösterir. Tek amacı sahip olduğu işi korumak, yaşamını sürdüreceği bir gelirden yoksun kalmamaktır. Böylece, artık nüfuz olan gereksiz işsizler arasına girmekten kurtulur. Onur ve özgürlük gibi kavramlar bu panoptik-işçi için anlamsızdır. Panoptik işçi, artık bir İnsan olmaktan çok bir canlı varlıktır, üretimin bir öznesi değil, nesnesidir. Panoptik-işçi, bırakalım kendisi için sınıf bilincine sahip olmayı, kendinde sınıf için bir bilincin gerektirdiği asgari özelliklere bile sahip değildir.

Korsakof-işçi, panoptik işçiye göre daha masumdur! Zira korsakof-işçi, yok edilmek üzere ağır bir saldırıya uğramıştır, iradesi dışında davranılacak bir durum ile karşı karşıya bırakılmıştır. Panoptik-işçi ise, kendi isteği ve iradesi doğrultusunda istenilenleri, gösterilenleri yapmaktadır. Bu nedenle, panoptik-işçi, korsakof-işçiye göre daha hain ve daha bozulmuş, kişiliksizleşmiş işçidir. İşsizlik politikasının ilk amacı, her zaman olmasa bile genellikle, korsakof-işçi yaratmaktır, ikinci amacı korsakof-işçiyi hızla panoptik-işçiye dönüştürmektir. Korsakof-işçi karşılaşıcağı olumsuzluklara direnme isteği taşır. Bu nedenle, şiddeti

karşı tarafa değil, bir "açlık" olarak kendisine yönelir. Bu, sınıf bilinci açısından ilk körelme ve yanlış tutumdur. Zira, kendisini yok edecek uygulamanın kendisine, sınıf bilinci temelinde bir çıkış, karşı koyuş yerine, tepkiyi kendi varlığı üzerinde ortaya koyar. Kendi varlığı üzerindeki tepki, zamanla onu belleksizleştirir, soyutlama yeteneğini kısıtlar, böylece sınıf mücadelesinin dışına taşır. Kuşkusuz, bundan kurtuluş da mümkün olmakla birlikte, uğranılan "zarar" telafisi zor olan bir zarardır. Korsakof-işçi her zaman sınıf mücadelesinin içinde yer alma isteği vardır. Böyle olduğu içinde, işsizlik ve özelleştirme politikası, felsefesi ve amacı korsakof-işçi ile yetinmez, onu bir "üst" aşamaya zorlar, panoptik işçiye dönüşmesini ister. Çünkü, panoptik-işçi, bir belleğe "sahip" olsa da, daha baştan teslim olmuştur ve iktidarı, denetimi içselleştirmiştir, korsakof-işçinin taşıdığı potansiyel tehlikeyi daha az taşır.

Panoptik-işçi sadece fiziki varlığını sürdürmesine yardımcı olacak her şeye rıza gösterir. Bu nedenle, yüksek ücret, daha iyi çalışma koşulları, daha az çalışma, örgütlenme, dayanışma gibi şeyleri aklının ucundan bile geçirmez. Sahip olduğu mevcut işi koruyabilmek için bütün bunlardan feragat eder. İşsizlik politikasının temel amacı da böyle bir işçi yaratmaktır.

İşsizlik politikası ve felsefesine uygun olarak "duruşunu" belirleyen panoptik-işçi için en büyük "erdem", istememektir! Ne daha yüksek ücreti, ne sendikalaşma hakkını, ne iyi koşullarda emekli olmayı istemek panoptik-işçiye uygun düşer. Panoptik işçi için önemli olan her koşulda işsiz kalmamaktır, yani kara ölüm vebaya, işsizliğe yakalanmamaktır. Bu durum, sınıf bilincinin yok edilişinden, sendikaların işçi sınıfının birer kalesi olduğunu, sosyal güvenliğinin geleceğe umut ve güvenle bakış olduğunu "inkardan" başka bir şey değildir. Kısacası bir yozlaşma, çürüme ve bozulma kadar sınıf mücadelesinin dışına "gönüllü" düşme isteğidir. İşsizliğin asıl tahribatı buradadır, başka yerde değil! Böyle olduğu için de kapitalist sistem her zaman bir miktar işsize muhtaçtır. Muhtaç olunan işsizlik oranı ise koşullara göre değişebilir. Bu gerçeği daha iyi anlayabilmek için işsizlik olgusunun kaynağını, dolayısı ile ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi iyi bilmek gerekir.

İşsizlik olgusu, bugün bir sorun olarak istisnasız herkesi ilgilendirmekte, herkes işsizliğin önemli boyutlara ulaşmasının büyük bir sorun oluşturduğunu dile getirmektedir. Böyle görünse de, görüntü ile öz arasında bir fark vardır. Zira işsizlik, hem işçileri hem de işsizleri kontrol altında tutan önemli bir kontrol mekanizmasıdır; öyle olduğu için de "sermaye, toplumun koyduğu zorunluluklar olmaksızın işçinin sağlığına karşı da, yaşayacağı ömrün uzunluğuna karşı da vurdumduymaz" (Marx, 1986) olduğu kadar, işsizlerin haline karşı da vurdumduymazdır.

Rekabet, kapitalist üretimin içinde yatan yasaları kapitalistler üzerinde güce sahip zorlayıcı dış yasalar olarak ortaya çıkarır. Yedek işgücü de nihayetinde kapitalist için bu yasalardan biridir. Ücretleri baskılamak, işçileri ve

işsizleri kontrol altında tutmak için, onlar arasında yıkıcı bir rekabet yaratmak için kapitalistlerin her zaman işsize ihtiyacı vardır. Çünkü, işsiz ile işçi arasındaki bu rekabet "burjuvazinin elinde proletaryaya karşı en keskin silahtır" (Engels, 1997). Öyle ki, "İşçilerin kendi aralarındaki rekabetle doruk noktasına çıkan işçi üretkenliği, işbölümü, makine kullanımı ve doğa güçlerinin sanayiye uygulanması birçok işçiyi ekmeğinden yoksun bırakır". Yani, bir bakıma, işsizliğin bir bölümünü "aslında işçilerin kendi aralarındaki rekabet yaratır" (Engels, 1997).

Teknolojik gelişmeye ve yenilemeye bağlı olarak, fazlalık haline gelen işçiler de işsiz kalmaya başlar. Makine, aynı anlama gelmek üzere teknoloji, durmadan yeni üretim alanlarına el attıkça işçiler de işlerinden olmaya başlar. Çünkü, "kapitalist üretim tarzının, işçiye karşı, bütünüyle emek araçlarına ve ürüne kazandırdığı bağımsız ve yabancılaşmış nitelik, makine aracılığı ile tam bir uzlaşmaz çelişki halini almaktadır" (Marx, 1986). Sermaye birikimi, basit bir miktar büyümesi olmayıp, sermayenin organik bileşiminin değişmeyen kısmında değişen kısmı aleyhine devamlı bir artış göstererek, bileşiminde gitgide artan bir nitel değişime neden olur. Birikimin ilerlemesiyle, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye oranı değişir, başlangıçta 1:1 olan oran daha sonra 2:1, 3:1, 4:1 ve benzeri haline gelerek toplam değer içinde emek gücünü azaltır. Çünkü, emeğe olan talep, sermayenin bütünü ile değil, ancak değişen kısmının miktarıyla belirlenmektedir ve bu talep toplam sermayedeki artış ile orantılı olarak artacağına, gittikçe küçülen şekilde, toplam sermayenin büyüklüğü oranında ve büyüklüğün artması ölçüsünde artan bir hızla düşer (Marx, 1986). Böyle olduğu için de ekonomik büyümeye bağlı olarak işsizlik her zaman azalmaz, yani ekonomik büyümenin her koşulda işsizliği azaltacağını ileri sürmek doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü, işsizliği, "yani sermayenin kendisini genişletmesi için gerekli olandan çok daha fazla bir emekçi nüfusu, bu yüzden de bir artı nüfusu kendi enerjisi ve büyüklüğü ile doğru orantılı olarak durmadan üreten şey, kapitalist birikimin ta kendisidir" (Marx, 1986).

Ekonomik büyümede belli bir orana ulaşılarak her yıl işsizliğin azaltılacağı söylemi kapitalist sistemin işleyiş yasalarına uygun değildir. Tablo 1'de Fransa üzerinden gösterilen örnek bu açıdan önemli bir veri olmak ile birlikte tek istisnai durum değildir. Kapitalist üretim tarzında

sermayenin değişen kısmındaki artış ve çalıştırdığı işçi sayısı, daima şiddetli dalgalanmalar ve işsiz nüfus artışına bağlanmış durumdadır. Bu türden işsizlik artışı işçilerin bir kısmının işten atılması biçiminde olabileceği gibi, mevcut işsizlerin her zamanki kanallardan daha güç emilmesi şeklinde de olabilir. İşsizlik, emek üretkenliğindeki artışın, sermayenin organik bileşimindeki ve teknik şeklindeki değişimin hızındaki artıştan etkilenir.

Böyle bir etki altında kaldığı için işçiler kendi yarattıkları sermaye birikimi ile birlikte, kendilerini nispi ölçüde fazlalık haline getirip, işsize dönüştüren araçları da üretmiş olur. Buna da daima artan boyutlarda yapar. Ne var ki, kapitalist üretim tarzının bu temel yasası göz önüne alınmadığında emek verimindeki artışın üstünde yeterli bir istikrarlı büyüme ile istihdam artışı arasında doğrusal bir ilişki kurulabildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak, "İş yaratmada gereken asgari büyüme oranı" bulunup böylesi bir doğrusal ilişki kurulduğu zaman, Avrupa Birliği ekonomilerinde ancak %2'nin üzerinde bir büyümenin istihdam üzerinde pozitif bir artışa yol açacağını ileri sürerler olmaktadır. Ne var ki Tablo 2 bu tezi doğrulamaz. Örneğin, 1994-2004 arası dönemde, Avusturya, Yunanistan, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Slovenya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde belirtilen ve üstünde bir büyümeye rağmen işsizlik de artmıştır. Öte yandan Güney Kore'de 1994-2004 arasındaki %4.9'luk büyümeye rağmen işsizlik de 1994'te %2.5 iken 2004'te %3.5'e yükselmiştir. Tabloya bakıldığında bu örnekler çoğaltılabilir. Tablo 2 başka bir gerçeği daha göstermektedir. ABD, Hollanda gibi kısmi süreli, part-time çalışmanın yaygın olduğu ülkelerde büyüme ile birlikte işsizlik de azalmış görünmektedir. Ancak tam gün çalışmanın kapsamının daraltıldığı, iki saat çalışanın da işsiz kabul edilmediği bu gibi ülkelerdeki bu işsizlik oranı nesnel gerçeği yansıtamaz. Zira, işsiz olmamayı yarım saat çalışmış olmaya bile endekslediğimizde hiçbir ülkede işsiz kalmaz. Bu nedenle işsizlik olgusu açısından bu tür ülkelerin, yaklaşımları ve istatistikleri sorunludur, gerçeği göstermekten uzaktır.

Türkiye için istihdam yaratacak asgari büyüme oranı bazı iktisatçılara göre yıllık ortalama 1974-1998 dönemi için %2.8'dir (Gürsel-Ulusoy, 1999). Ne var ki, son yıllardaki gelişmeleri de göz önüne alan bu iktisatçılar bu kez istihdam yaratacak büyüme oranını %5'e yükselttiler (Capital, 2003). Ancak, resmi verilere göre, 2002 yılında

Tablo 1. Fransa'da ekonomik büyüme ve istihdam

Yıllık değişimler (%)	2001	2002	2003	2004
GSMH	2,1	1,2	1,4	2,2
İstihdam	1,0	0,4	-0,5	0,1
İmalat Sanayii: Ortalama Yıllık Büyüme Oranı (%)	1983-2001		1990-2001	
GSMH	2,6		2,4	
İstihdam	-1,5		-1,5	
Kişi başına verimlilik	4,1		3,9	

Kaynak: INSEE, 2005: 114.

Tablo 2. Ülkelere göre GSMH büyüme ve işsizlik oranları (aktif nüfusa göre) (%)

Ülkeler	GSMH % 1994-2004	İşsizlik oranı % 1994	İşsizlik 2004
Almanya	1,5	8,5	9,9
Avustralya	3,7	9,2	5,4
Avusturya	2,1	3,6	5,0
Belçika	2,2	13,1	12,0
Kanada	3,4	10,4	7,2
G.Kore	4,9	2,5	3,5
Danimarka	2,1	8,1	5,7
İspanya	3,4	24,2	11,0
ABD	3,3	6,1	5,5
Finlandiya	3,6	16,6	8,8
Fransa	2,3	12,3	10,1
Yunanistan	3,6	9,6	10,2
Macaristan	3,6	11,0	6,2
İrlanda	7,9	14,8	4,4
İzlanda	3,5	5,3	3,1
İtalya	1,6	11,2	8,1
Japonya	1,2	2,9	4,7
Lüksemburg	4,8	2,1	2,8
Meksika	2,7	3,5	3,0
Norveç	2,9	5,5	4,5
Yeni Zelanda	3,3	8,1	3,9
Hollanda	2,4	6,9	5,0
Polonya	4,4	14,4	19,0
Portekiz	2,5	6,8	6,7
Slovenya	4,3	13,6	18,1
Çek Cumhuriyeti	2,6	4,4	8,3
İngiltere	2,8	9,6	4,7
İsveç	2,8	9,8	6,6
İsviçre	1,3	3,7	4,2
Türkiye*	4,1	8,6	10,3
G7	2,5	7,0	6,4
AB-15	2,2	11,2	8,3
OECD Toplam	2,6	7,7	6,8

*Ulusal sisteme göre 1968

Kaynak: OCDE, <http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doi/files/012005061T005.xls>

%7.8'lik büyümeye rağmen, işsizliğin %8.5'ten %10.6'ya yükselmesi herkesi yeniden bu sorunu incelemeye itmiştir. Bu inceleme de büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır, ne var ki kapitalizmin temel yasalarını görmezlikten gelerek (Capital, 2003). Oysa işsizlik, birikimin ya da kapitalist temele dayanan zenginliğin gelişmesinin zorunlu bir ürünü olduğu gibi, tersine olarak, işsizlik, kapitalist birikimin kaldırıcı ve hatta üretim biçiminin varlık koşulu haline gelir. Ekonomik büyüme ile işsizlik arasında doğrusal bir ilişki kurmaya çalışan iktisatçıların düştükleri yanılgı bu gerçeği göz ardı etmelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa, "Sonuçlar, sırası gelince, neden halini alırlar ve durmadan kendi koşullarını yeniden üreten sürecin tümü içerisindeki değişik olaylar, devresel bir şekle bürünürler. Bu devresellik bir kez yerleşti mi, nispi artı-nüfusun yaratılmasını -yani sermayenin

kendisini genişletmesi için gerekli olandan fazla bir nüfusun meydana gelmesini- ekonomi politığının kendisi bile, büyük sanayiinin zorunlu bir koşulu olarak görür" (Marx, 1986).

"Üretim araçları, büyüklük ve etki güçleri bakımından artarken, daha az emekçi çalıştırma araçları haline geldikleri gibi, bu durum, bir de emeğin üretkenliğindeki artış oranında, sermayenin emek arzını, emekçi talebinden daha büyük bir hızla yükseltmesi gerçeğiyle değişikliğe uğratılır. Bir yandan işçi sınıfının çalışan kesiminin aşırı çalışması yedek ordunun saflarını şişirirken, öte yandan da bu yedek ordunun rekabet yoluyla çalışanlar üzerindeki artan baskısı, bunları, aşırı çalışmaya boyuna bırakır. İşçi sınıfının bir kesiminin aşırı çalışmayla diğer kesimi zorunlu bir işsizliğe mahkum etmesi ve bunun tersi, bireysel kapitalistleri zenginleştirmenin bir aracı haline aldığı gibi, aynı zamanda da, yedek sanayi ordusu üretimini, toplumsal birikimin ilerlemesine uygun düşecek ölçüde hızlandırır" (Marx, 1986).

Yedek işgücü olan bu işsizler, kapitalizmin duraklama ve ortalama refah dönemlerinde işçi sınıfını baskı altında tutar, aşırı üretim ve refah dönemlerinde onların isteklerini dizginler. Sadece bu nedenle, işsizler, emeğin arz ve talep yasasının geçerlilik alanını, sermayenin sömürü ve egemenlik faaliyetlerine mutlak şekilde uyan sınırlar içerisinde tutar. Çünkü, genel ücret hareketleri, tamamıyla, yedek sanayi ordusunun genişleme ve daralmasıyla düzenlenir ve bu da sınav çevrimin devresel değişmelerine uygun olarak meydana gelir. Ücret hareketleri, işçi sınıfının faal ve yedek işçi ordusu şeklinde bölünüşünü gösteren değişen oranlarla nispi artı-nüfus miktarındaki artış ve azalmayla, bazen emilen, bazen serbest bırakılan işçi miktarıyla belirlendiğinden, kapitalist sistem her zaman işsizlere ihtiyaç duyar.

Emek arzı ve talebi yasasının sermaye birikim sürecinde de yeni işsizliğe yol açan esas üzerinde işlemesi ise sermayenin tahakkümünü tamamlar. Bu süreçte, kapitalistler daha da zenginleşirken, çalışanların reel ücretleri düştüğünden daha da yoksullaşırlar. Örneğin, Türkiye'de sendikal hareketin çok güçlü olduğu düşünülen 1965-1979 döneminde kar/GSYİH (tarım dışı) oranı 68.55 iken, sendikal hareketin çökertildiği ve işçi sınıfının etkisiz olduğu, büyümenin sürdüğü, ama işsizliğin arttığı 1980-1997 döneminde bu oran 71.79 olmuştur (Onaran, 2002). Ancak, kapitalistin daha da zenginleştiği, sermayesinin arttığı bu dönemde aynı oranda yeni iş olanakları yaratılmıyaz, işsizlik aynı oranda ve hızla azalmaz. Çünkü, teknikte ve yönetim biçimindeki her yenilik daha az işçi çalışmayı gerektirir, kapitalist ise tercihini hep yeni teknik ve yeni yönetim biçimlerinden yana yapar. İşte bu nedenle, emekçiler daha fazla çalıştıkları, başkaları için daha fazla servet ürettikleri ölçüde kendi mezarlarını da kazarlar, işsizliğe davetiye çıkarırlar. Son yirmi yıldır sanayileşmiş ülkelerdeki işsizliğin kronikleşmesinin arkasında yatan gerçek kapitalizmin bu kuralının hayatta somutlaşmasından başka bir şey değildir. Yani pasta

büyüdükçe, buradan herkese pay düşmemekte, tam tersine bu pastadan yararlanan işçilerin hem sayısı azalmakta, hem de payı düşmektedir. Türkiye ekonomisi büyüyen pasta ve dağıtılan pay açısından değerlendirildiğinde, kapitalizmin bu temel kuralının işlediği oldukça net olarak görülmektedir. 1980 sonrasında işçilerden, toplumdan fedakarlık istenmiş, ihracata yönelik iktisat politikalarının büyüteceği pastadan herkese pay düşeceği ileri sürülmüştü. 1980 sonrasında reel ücretler hızla düşerken, ekonominin istihdam artışı bir önceki dönemin gerisinde kaldı. 1963-1979 döneminde %5.7 olan istihdam artış hızı, pastanın büyüdüğü 1980-1995 döneminde %3.3'e düştü (Onaran, 2003).

Bir ülke ekonomisinde ekonomik büyümeye rağmen işsizlik oranlarının kaygı verecek düzeyde yüksek boyutlara ulaşması pek açıklanabilir bir durum olarak görünmese de bilimde tesadüflere, açıklanamaz olgulara yer yoktur. Tersi durumda bilimin de bir anlamı kalmaz. Bugün gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kadar pek çok yerde ekonomik büyümeye rağmen istihdam artmamakta, işsizlik oranı artmaktadır. Kuşkusuz her ülkenin kendine özgü açıklanabilir pek çok nedeni bulunmaktadır.

Son yirmi yıldaki ekonomik gelişmeler ekonomik büyüme ile istihdam arasında doğrusal bir ilişki olmadığını göstermektedir. En azından, Tablo 2'deki kimi veriler her iki olgu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Aslında bu anlamsızlığın da açıklanabilir yanları bulunmaktadır. Örneğin gelişmiş ülkelerde teknolojik yenilenmeler, emek yoğun yatırımlar yerine, sermaye yoğun yatırımlar ve esnekliğe dayalı yönetim biçimlerindeki gelişmelerin düzeyine bağlı olarak ekonomik büyüme sağlansa da, bu durumun istihdamı otomatik olarak artırıp, işsizliği azaltmadığı görülmektedir. Çünkü, teknolojiye yeni emek gücünü ikame edecek bir süreci başlatmakta, işletmelerin yönetim biçimindeki değişiklikler yıkıcı bir rekabet ortamında maliyetleri düşürmek için çok sayıda işçi çalıştırmak yerine az sayıda işçi ile aynı üretimi gerçekleştirmeyi ön plana çıkarmaktadır. Böyle olduğu için de işçi başına verimliliği artıracak her yeni yöneliş yeni işçi istihdamını artırmak yerine daha az işçi ile aynı üretimi yapacak arayışları pekiştirmektedir. Bu nedenle, son yıllarda gelişmiş ülkelerde işletmelerin yönetim biçimlerindeki bu değişiklik yeni iş olanakları yaratmak yerine işsizliğe yol açmıştır.

Gelişmiş, sanayileşmiş ülkeler büyük ölçüde kentleşmiş, kırsal nüfusu azalmış ülkelerdir. Bu nedenle bir kırsal göç ve bunun yol açacağı bir işsizlik baskısı ile karşı karşıya değildir. Ancak, hala nüfusunun önemli bir bölümü kırsal kesimde olan ülkeler için yukarıda belirtilen yaklaşımlar işsizlik açısından ciddi sorunlar yaratmaya aday görünmektedir. Türkiye de bu sorunlarla karşı karşıya kalan ülkelerden biridir.

Türkiye 1980 öncesi ekonomik büyüme oranlarına bağlı olarak doğrusal bir ilişki içinde önemli istihdam olanakları da yaratmaktaydı. Ancak, 1980 sonrasında

izlenen iktisat politikaları ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki bu pozitif ilişkiyi sona erdirmiştir. 1980 sonrasında izlenen politikaları istihdam sorununu çok farklı baskılar altında bırakmıştır. Bu baskılardan ilki iç pazarın göz ardı edilerek dış pazarlara yönelik üretim yapılmasıdır. Dış pazarlara yönelik yapılan üretim iç pazarları önemsiz kılmış, bu nedenle de maliyetleri düşürmek uğruna az işgücü ile daha fazla üretmeyi gündeme getirmiştir. Atıl kapasitenin artırılmasına yol açan bu süreç, ne yazık ki yeni yatırımları teşvik etmemiş, daha çok çalışan işçileri daha fazla sürelerde çalıştırarak üretimi sürdürmesi yönünde bir politika izlemesine yol açmıştır. Böyle bir tutumun ise istihdam ve işsizlik üzerinde olumlu bir etkisi olmamıştır. Bu olumsuzluğa ek olarak, kırsal kesimdeki mülksüzleşmeyle/mülksüzleştirmeye birlikte, eksik istihdam içinde yer alan, aile ekonomisi içinde çalışıyor görünen nüfusu da kentlere göçe zorlamış, kırdan kente olan bu göç işsizliğin artmasına yol açmıştır. Nüfusunun yaklaşık yüzde kırkı hala kırsal kesimde yaşayan Türkiye'de tarım kesimindeki mülksüzleşmeye, bu mülksüzleşmeyle birlikte kente göçler, ekonomik büyümeye rağmen işsizliğe yol açacak gibi görünmektedir. Bu sürecin işsizliğe yol açmaması için kente göç eden nüfus ile kent işsizlerini emen bir ekonomik büyüme oranına ve özelliğine sahip olmak gerekmektedir. Ancak, dünya pazarları ile bütünleşmeye çalışan, bu nedenle de rekabet gücünü yükseltmek için daha az işçi ile daha verimli üretimi amaçlayan ve çok büyük boyutlara ulaşmayan bir yatırım kapasitesine sahip olmayacak bir ülkede işsizliğin azaltılması mümkün görünmemektedir. Bu olumsuz baskılara ek olarak, son yıllarda, bir de işletmelerin rekabet gücünü artırmak için yöneldikleri teknolojik yenilenme baskısı vardır. Teknoloji yenileyen her şirket mevcudundan daha az işçi ile üretimini sürdürmeye yönelik yönetim politikaları hayata geçirmektedir. Emek yoğun yatırımlardan teknoloji yoğun yatırımlara yönelik bu politikalar ekonomik büyümeye rağmen istihdamı artırmamakta, tersine artan işsizliğe yol açmaktadır.

Böylesi olumsuz bir süreç yaşayan Türkiye gibi ülkelerde işsizliği azaltmak için çalışma sürelerini kısaltmak gerekmektedir. Fransa haftada 35 saat çalışma süresi ile küçümsenmeyecek bir oranda yeni bir istihdam olanağı yaratmıştır. Bu yeni istihdam sahip olduğu gelir ve tüketim düzeyi ile iç pazarı beslemiş, bunun sonucunda yatırımları canlandırarak yeni iş olanaklarına yol açmıştır. Fransa bu yaklaşımı ile yeni istihdam olanağı yaratamadığı sektörlerde hiç değilse yeni işsizliklere yol açmamıştır.

Türkiye'de istihdam yaratacak yatırımların yapıldığı dönem iç pazara yönelik politikaların izlendiği dönemlerdir. Bu dönemlerde özellikle özel kesimde atıl kapasiteden daha yüksek kapasiteye geçiş, bu kapasite artışının yarattığı istihdam ve ek talebe bağlı olarak da iç pazardaki tüketim hacminin, talebinin genişlemesine bağlı olarak istihdamın düzeyi artmıştır. Son yirmi yıldaki istatistiki veriler bunun açık bir kanıtı olarak ortada durmaktadır: iç pazarın önemli olduğu ama ekonomik büyümenin olmadığı bir dönemde işsizliğin daha düşük olduğuna, öte yandan iç pazarın önemli olmadığı ama

ekonomik büyümeye rağmen bir önceki döneme göre işsizlik oranındaki artışa bakmakta yarar vardır. Bu veriler dış pazarlarda tıkanmış olan bir ekonominin iç pazarda talebi büyük ölçüde canlandıracak politikalara yönelmediği sürece, kırdan kente yönelen göçün düzeyine bağlı olarak da, işsizliği azaltamayacağını, tersine artıracığına yönelik düşünceleri desteklemektedir.

Üstelik böylesi bir süreçte gelir düzeyi düşen ailelerde kadınların ve çocukların emek piyasasına dahil olması işsiz sayısını ve doğal olarak işsizlik oranını artırmaktadır. Türkiye'nin 2003 yılında yaşadığı ekonomik büyümeye rağmen işsizlik oranındaki artış da yukarıda belirtilen nedenlerin doğal sonucundan başka bir şey değildir. Önümüzdeki yıllar hem dış piyasalardaki işletmelerle, hem de zaman zaman iç piyasadaki rakip işletmelerle rekabete girecek olan işletmelerin karşı karşıya kalacağı bu yıkıcı rekabet durumu ekonomide işsizliği azaltmak açısından umut verici bir perspektif sunmamaktadır. Kırdan kente yönelik göçün yoğunlaşma derecesine, gelir dağılımındaki bozulmaya, aile gelirlerindeki düşüşe bağlı olarak da kent nüfusu içindeki kadın ve çocuk emeğinin emek piyasasına girişinden kaynaklanan bu olumsuz tablo daha da derinleşecektir. Böylesi bir süreçte, TÜSİAD'ın ön gördüğü yüzde 6'lık bir büyüme bile işsizliği önlemede bile yetersiz olacaktır.

Yukarıda belirtilen olumsuzlukları yaşayan bir ülkede işsizliği önlemek, istihdamı artırmak, iç talebi canlandırarak yatırımları teşvik etmek için mevcut yapı ile Fransa'da olduğu gibi, ama daha radikal olarak, çalışma sürelerini düşürmekten başka çare görünmemektedir. Türkiye, işsizliği azaltmak için, iç talebi artıracak yeni gelir olanakları ve tüketici yaratmak için istihdamı artırmaya mahkum görünmektedir. Mevcut durum bunun da en önemli aracı olarak çalışma sürelerine yönelik bir politikanın hayata geçirilerek yeni iş olanaklarının yaratılmasına işaret etmektedir. Ancak bu kapitalist

sistemin işleyiş mekanizmalarına, yasalarına uygun olmadığı için, Fransa'da olduğu gibi, işsizlik sorununu ortadan kaldıracak şekilde değil de, daha çok işsizliğin sonuçlarını, baskısını bir parça yumuşatmak için, aşamalı "yumuşak" bir uygulama tercih edilecektir.

KAYNAKLAR

Capital, (2003) Yıl: 11, Sayı: 9

Engels, F. (1997) İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, (Çeviren: Y. Fincancı), Sol:Ankara.

Gürsel, S., Ulusoy, V., (1999) Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

INSEE, (2005) "L'economie Française 2004-2005", Insee conjoncture (mars 2005).

Marx, K., (1986) Kapital, (Çeviri: A. Bilgi), Birinci Cilt, Sol Yayınları: Ankara.

OCDE, <http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doifiles/012005061T005.xls>

Onaran, Ö. (2002), "Türkiye'de İktisadi Tercihlerin Sermaye Birikimi Rejimi Açısından Değerlendirmesi: Yüksek Karlar Toplumsal Meşruluğunu Nerden Alır?" (Derleyenler: A.H. Köse-F.Şenses-E.Yeldan, İktisat Üzerine Yazılar II: İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar, Yayınları: İletişim Yayınları: İstanbul.

Onaran, Ö. (2003) "Türkiye'de İhracat Yönelimli Büyüme Politikalarının İstihdam Üzerinde Etkileri", İktisat Dergisi, Sayı: 418-419.